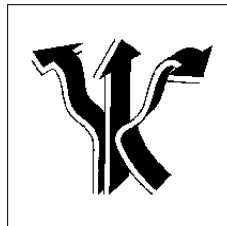

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
«ЗАГАЛЬНА СОЦІОЛОГІЯ»**

(для бакалаврів)

Київ

ДП «Видівничий дім «Персонал»

2018

Підготовлено професором кафедри соціології та соціальної роботи
В. Ж. Поповим

Затверджено на засіданні кафедри соціології та соціальної роботи
(протокол № 9 від 24.04.17)

Схвалено Вченою радою Українсько-Азербайджанського інституту
соціальних наук і самоврядування Г. А. Алієва (протокол № 9 від 27.04.17)

Попов В. Ж. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Загальна соціологія» (для бакалаврів). – Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018 – 31 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план, зміст самостійної роботи з дисципліни «Загальна соціологія», вказівки до написання реферату, теми рефератів, засоби контролю самостійної роботи, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2018

© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2018

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Позааудиторна самостійна робота студентів – це планована навчальна, навчально-дослідна, науково-дослідна робота студентів, яка виконується у вільний час за завданнями та при методичному керівництві викладача, при цьому носить суто індивідуальний характер. Головна увага приділяється підготовці до семінарських занять, доопрацюванню лекційного матеріалу та виконанню індивідуальних завдань.

Змістом самостійної роботи студентів є глибоке оволодіння фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності за профілем, досвідом творчої, дослідницької діяльності. Самостійна робота студентів сприяє розвитку самостійності, відповідальності та організованості, творчого підходу до вирішення проблем навчального та професійного рівня. Їх органічний зв'язок і взаємозумовленість реалізуються у навчальній діяльності, спрямованої на формування творчої особистості.

Для організації самостійної роботи необхідні такі умови:

- 1) готовність студентів до самостійної праці;
- 2) мотивація отримання знань;
- 3) наявність і доступність всього необхідного навчально-методичного та довідкового матеріалу;
- 4) система регулярного контролю якості виконаної самостійної роботи;
- 5) консультаційна допомога викладача.

Мета самостійного вивчення дисципліни «Загальна соціологія» полягає у формуванні умінь та навичок щодо загальної професійної підготовки, а також у розширенні та поглибленні знань студентів в області теорії та практики сучасних соціологічних досліджень, отриманні знань про основні теоретико-методологічні парадигми сучасної соціології, а також освоєння системи категорій загальної соціологічної теорії.

Завдання рекомендацій до самостійної роботи студентів:

- навчити творчому осмисленню основних теоретико-методологічних парадигм сучасної соціології;
- сформувати у студентів теоретико-методологічну базу наукового пояснення та розуміння закономірностей розвитку суспільства;
- розвинути у студентів здатність самостійного критичного мислення у процесі вивчення історичного спадку класиків соціологічної думки і при освоєнні фундаментальних категорій загальної соціологічної теорії;
- дати кваліфіковану оцінку різним теоретичним побудовам соціології XIX і XX ст.;
- характеризувати специфіку і основні проблеми соціологічного пізнання;
- використовувати категоріально-понятійний апарат загальної соціологічної теорії для аналізу сучасних соціальних подій, явищ і процесів;
- використовувати знання теоретичних концепцій соціології при поясненні й інтерпретації соціологічних даних у ході прикладного соціологічного дослідження.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
«Загальна соціологія»

№ пор.	Назва змістового модуля і тем
Змістовий модуль I. Вступ до соціології	
1	Соціологія як наука
2	Історія розвитку соціології
3	Становлення та розвиток соціологічної думки в Україні
Змістовий модуль II. Основи загальної соціологічної теорії	
4	Суспільство як соціальна система, його соціальна структура
5	Особистість у системі соціальних зв'язків
6	Соціологія культури
7	Соціальні зміни, процеси та взаємодія
8	Економічна соціологія, соціологія управління та праці
9	Соціологія політики
10	Девіація та соціальний контроль
Разом годин: 120	

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з дисципліни
«ЗАГАЛЬНА СОЦІОЛОГІЯ»

Найсуттєвішою формою пошуку необхідного і додаткового матеріалу за дисципліною «Загальна соціологія» з метою доопрацювання знань, отриманих під час лекцій, є самостійна робота студентів. Саме опанування та з'ясування студентом рекомендованої літератури створює широкі можливості детального засвоєння цієї дисципліни.

Враховуючи той факт, що вивчення дисципліни передбачає кропітку роботу та змістовне обговорення питань на семінарських заняттях, саме під час самостійної роботи студент поглиблює розуміння проблем, активізує самостійний пошук, систематизує накопичений досвід аналітико-синтетичної роботи, закладає підстави якісної підготовки доповідей, повідомлень, рефератів як за власними інтересами, так і за завданням викладача.

Самостійна робота студентів полягає у підготовці до семінарських занять: повторенні лекційного матеріалу, складанні оглядів і публікацій, що відображають точку зору вчених різних соціологічних шкіл і напрямів на проблему, що вивчається, аналізі результатів досліджень громадської думки, надрукованих у різних засобах масової інформації та спеціалізованих виданнях.

Стосовно проблематики й особливостей змісту навчальної дисципліни «Загальна соціологія» студентам рекомендуються такі види самостійної роботи:

- ◆ самостійне вивчення й поглиблене опрацювання окремих питань змістових модулів дисципліни, довідкових матеріалів до тем лекцій;
- ◆ вивчення найскладніших питань навчальної дисципліни за конспектами, підручниками і спеціальною літературою;
- ◆ виконання індивідуальних і творчих завдань;
- ◆ підготовка до відпрацювання тестових завдань за окремий змістовий модуль;
- ◆ підготовка з питань семінарських занять, написання рефератів і тематичних повідомлень;
- ◆ опрацювання матеріалів і даних масових опитувань громадської думки в країні та за кордоном.

Для якісної підготовки до семінарських занять за кожний змістовий модуль студентів потрібно: засвоїти лекційний матеріал; ознайомитися з планом семінару та рекомендованою літературою до нього; за необхідністю отримати консультації викладача з питань, що стосуються доповідей та рефератів; використовувати навчально-науковий потенціал бібліотеки МАУП та інших наукових установ.

Основними засобами контролю самостійного вивчення студентами матеріалів усіх змістових модулів є експрес-опитування і опитування за питаннями семінарських занять, оцінювання підготовлених студентами рефератів, тематичних повідомлень та оглядів результатів масових опитувань

громадської думки, перевірка опрацювання навчального матеріалу за пропущені аудиторні заняття.

Змістовий модуль I. Вступ до соціології

Тема 1. Соціологія як наука

Студентам треба, насамперед, зрозуміти, що для характеристики суспільних процесів, явищ соціологія користується цілою низкою понять. Найбільш широким з них є *«соціальна сфера»*, що представляє собою одну із складових сфер суспільного життя (ще виокремлюють політичну, економічну і духовну). *Соціальна сфера* – це не лише стан свідомості, а й інститути, норми, які забезпечують виробництво, розповсюдження, укорінення свідомості, задоволення духовних потреб. Структура духовної сфери розкривається через поняття суспільної свідомості, норм, відносин, організацій, інститутів.

Для соціолога вкрай необхідним і корисним є звернення до поняття *«соціальне життя»* – цілісної системи діяльності, структура якої розкривається через інтереси, потреби, цілі тощо. Для характеристики якості духовних процесів, рівня їх технології особливо важливим для соціолога є поняття *«реальна свідомість мас»*, оскільки соціолог вивчає не свідомість взагалі, її форми, рівні, елементи, а реальну свідомість, що спонукає до діяльності. У реальній свідомості переплітаються різні форми, рівні, елементи свідомості. Саме тому слід звернутися до загальнотеоретичних засад розуміння поняття *«свідомість»* і пригадати окремі положення, які допоможуть нам розібратися з феноменом громадської думки.

Найбільшу увагу треба приділити таким питанням теми:

Структура соціологічного знання.

Об'єкт та предмет соціології.

Соціальний факт.

Основні поняття соціології.

Функції соціології.

Окремо знайдіть інші визначення поняття “парадигма”.

Роль соціології у розробці соціальних технологій. Поняття наукової парадигми як теоретичної стратегії. Соціологія як поліпарадигмальна наука. Поняття наукової парадигми як теоретичної стратегії. Принципи класифікації соціологічних парадигм. Методологічні функції парадигмальних підходів.

Особливості положення людини в світі, важливість її самовизначення. Система соціогуманітарних наук та їх взаємозв’язок. Гносеологічні та соціальні передумови виникнення соціології. Генезис соціального знання про людину та суспільство.

Місце і роль соціології в системі соціогуманітарних наук. Предметна специфіка соціології.

Закони соціології та їх класифікація. Специфіка соціального пізнання. Роль соціології як наукової дисципліни, що вивчає людське суспільство, у розробці соціальних технологій. Завдання соціології у соціальному реформуванні українського суспільства.

Питання для самоконтролю

1. Виникнення соціології як окремої науки.
2. Структура соціологічного знання.
3. Місце та роль соціології серед інших гуманітарних наук.
4. Функції соціології у суспільстві.

Література [1; 2;13–16; 50]

Тема 2. Історія розвитку соціології

Зверніть увагу на лінію Платона та лінію Аристотеля, це головне питання соціології.

Філософ-ідеаліст *Платон* (427–347 рр. до н. е) звертається до соціальних ідей у своїх роботах «Держава», «Закони», «Афінська політія». Він розглядає проблему справедливості як соціально-політичне і моральне підґрунтя (підставу) існування держави. Справедливість трактується ним як

віддання повинного (належного) кому б то не було – «віддати кожному належне». Він зазначає, що треба виховувати людей у дусі розуміння справедливості та слідування їй у стосунках кожної людини з іншими людьми і у відношенні до держави. Слід боротися з несправедливістю, з несправедливими людьми, особливо якщо вони отримали владу над іншими або владу в державі, бо вони використовують цю владу у своїх корисних цілях. Слід всіяко чинити опір несправедливому захопленню і використанню влади, спираючись на думку більшості. Правитель повинен знати, яка думка народу, але зовсім не завжди повинен слідувати виказаній громадській думці. Платон, підкреслюючи виключну роль аристократії, також стверджував, що саме її думка є правильною.

Найвидатніший мислитель давнього світу *Арістотель* (384–322 рр. до н. е.) у своїй «Політиці» (книжка 3 - 9) говорить про те, що народну масу необхідно допускати до участі в нарадах і обговоренні важливих державних питань. Він відзначав, що думка має справу з вибірковими фактами, які чуттєво сприймаються, що вона пізнає випадкове, одиничне, її судження можуть швидко змінюватися, у результаті чого думка перетворюється у хибне. Наукове знання відкриває істину, а думка – «не дослідження, а вже у звісному смислі ствердження» (див. Етика Аристотеля. – СПб., 1908. – С. 116). Він справедливо бачив у величезній масі відчужених від політичної влади бідних громадян небезпечну і значущу силу, яка не завжди здатна на розумні й обґрунтовані рішення. Тому філософ стверджував, що коли у державі багато людей позбавлено політичних прав і в неї багато бідняків, то така держава неминуче буває переповнена ворожо налаштованими людьми. Залишається єдине – надати їм право приймати участь у дорадчій і судовій владі.

Також слід зауважити, що Арістотель припускався коливання між матеріалізмом та ідеалізмом. Він стверджував, що сукупна думка більшості більш істинна, ніж думка окремих осіб. І в цьому судженні виявляється його демократична спрямованість. Проте в інших роботах Арістотель закликав не

допускати незаможних громадян до верховної влади і не вважати їх думку істинною, що суперечило демократії.

Окремі дослідники стверджують, що саме після Платона і Арістотеля більшого визнання отримує така точка зору: громадська думка є щось середнім між знанням і вірою. Вона є ланкою, яка нібито поєднує чисту чуттєвість і раціональну істину.

Велике значення мала громадська думка і в античному Римі, де широко практикували громадські дискусії, а новини публікували у настінній газеті «Акта диурна». Римляни перші заговорили про народний голос, який відігравав суттєву роль, про що частково свідчать промови і твори видатного оратора Цицерона.

Головні проблеми цієї теми:

Розвиток соціології в Середні віки та добу Відродження.

Передумови появи соціології як самостійної науки.

Соціологічні ідеї Сен-Сімона. О. Конт як засновник соціології.

Обґрунтування О. Контом необхідності науки про суспільство, поняття соціальної статистики та соціальної динаміки. Позитивізм. Еволюціонізм Г. Спенсера. Історичний матеріалізм К. Маркса. «Розуміюча соціологія» М. Вебера, концепція соціальної дії та ідеальних типів. «Формальна соціологія» Г. Зіммеля. Еволюціонізм Е. Дюркгейма, концепція соціального факту та аномії.

Концепція циркуляції еліт В. Паретто. Символічний інтеракціонізм Дж. Міда. Феноменологія та етнометодологія (А. Шюц, Г. Гарфінкель). Емпірична соціологія ХХ ст. (Ф. Тейлор, А. Файоль, Дж. Морено, Е. Мейо). Сучасний етап розвитку соціологічної науки. «Соціальні системи» Н. Лумана.

Нові погляди на сутність соціального та новітні соціологічні теорії: «теорія обміну», «раціонального вибору»; символічний інтеракціонізм: «теорія систем»; сучасні теорії фемінізму; постмодерністські соціологічні теорії.

Питання для самоконтролю

1. Еволюція соціального знання про людину та суспільство.
2. Сутність соціологічної концепції О. Конта, Г. Спенсера й Е. Дюркгейма.
3. Соціологічні погляди М. Вебера й Е. Зіммеля.
4. Матеріалістична соціологія К. Маркса.
5. Сучасні соціологічні теорії, школи та напрями.

Література [2; 13–16; 21; 22; 33; 34; 40; 50]

Тема 3. Становлення та розвиток соціологічної думки в Україні

Уявіть собі, що історія соціологічної думки в Україні як цілісний процес донедавна практично не досліджувалася.

Нині у зв'язку з процесами державотворення та національно-культурного відродження потреба у науковому знанні еволюції вітчизняної соціальної думки, починаючи від її витоків до інституціалізації як академічної науки, набуває особливого значення. Вона відтворює низку проблем, пов'язаних зі складними процесами становлення і розвитку українства від початку його історії до сьогодення.

Прийнято вважати, що українська соціологія заявила про себе у 80-х роках ХІХ ст. дослідженнями Женевського гуртка українських учених, праці яких друкувалися найчастіше у тамтешньому журналі «Громада».

План вивчення теми за хронологією виглядає таким чином:

Зародження соціологічної думки в Україні.

Політична соціологія М. Драгоманова. Соціологічні погляди Л. Українки, І. Франка, С. Подолинського, О. Потебні, І. Фесенко.

«Початки громадянства (генетична соціологія)» М. Грушевського та створення Українського соціологічного інституту у Відні.

Ідея національної держави В. Липинського. Актуальні питання соціології в умовах розбудови української незалежності: формування середнього класу, шляхи забезпечення єдності політичної нації, проблеми

розбудови демократичної правової соціальної держави, процес модернізації та стратифікаційні зміни у сучасному українському суспільстві.

Питання для самоконтролю

1. Зародження соціологічної думки в Україні.
2. Місце та роль української соціології в класичний період розвитку світової соціології.
3. Розвиток вітчизняної соціології в ХХ ст.
4. Основні проблеми та завдання соціології в сучасній Україні.

Література [2; 7; 11; 13; 30]

Змістовий модуль II. Основи загальної соціологічної теорії

Тема 4. Суспільство як соціальна система, його соціальна структура

Починати роботу над темою треба з поглядів на суспільство засновників соціології як науки. О. Конт та інші «батьки-засновники соціології» (Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, М. Вебер) запропонували реформістський шлях розвитку суспільства. Основоположники соціології були прихильниками стабільного порядку. В умовах революційного підйому вони думали не над тим, як розпалити пожежу громадянської війни, а навпаки, як подолати кризу в Європі, встановити злагоду і солідарність між різними соціальними групами. Соціологія розглядалася ними як інструмент пізнання у суспільстві та вироблення рекомендацій щодо його реформування.

Методичною ж основою реформізму, з їхньої точки зору, є «позитивний метод». Особливо активно емпіричні соціальні дослідження в Європі почали розвиватися на початку ХІХ ст. під впливом певних соціальних процесів. Інтенсивний розвиток капіталізму на початку ХІХ ст. привів до швидкого зростання міст - урбанізації життя населення.

Складові елементи соціальної системи.

Класифікація соціальних систем. Сутнісні риси суспільства. Системний підхід до розгляду суспільства в соціології. Проблема типологізації суспільств.

Характерні особливості традиційного, індустріального та постіндустріального суспільства. Соціальна структура та її основні елементи. Соціальні групи та соціальні спільноти. Види соціальних груп. Поняття соціального інституту. Структура соціальних інститутів та механізми їхнього функціонування. Функції соціальних інститутів. Поняття соціальної організації. Структура соціальних організацій. Типологія соціальних організацій. Функції соціальних організацій. Формальні та неформальні соціальні групи, організації та інститути. Соціально-класова, соціально-демографічна, соціально-територіальна, соціально-професійна, соціально-етнічна структури суспільства.

Більше часу відведіть вивченню поняття соціальної стратифікації, соціальних ролей та статусів. Цікава тема – соціальна мобільність та тенденції її розвитку.

Питання для самоконтролю

1. Соціологічні концепції про суспільство.
2. Соціальна структура суспільства (соціальні групи, класи, страти, соціальні спільноти). Класифікація та основні функції соціальних інститутів.
3. Теорія соціальної стратифікації.
4. Соціальна мобільність.
5. Зміни та основні тенденції розвитку соціальної структури українського суспільства на сучасному етапі.

Література [1–10; 12–17; 26; 27; 45]

Тема 5. Особистість у системі соціальних зв'язків

План послідовної роботи над темою:

Соціологічне розуміння людини.

Поняття індивіда та особистості в соціології. Індивідуальність. Людина та суспільство як система взаємовідносин та взаємодій соціальних суб'єктів.

Фактори, що впливають на формування особистості (біологічна спадковість, фізичне оточення, культура, груповий досвід та унікальний індивідуальний досвід).

Ієрархія потреб А. Маслоу. Соціальні якості особистості. Мотиви. Самосвідомість. Ідентичність.

Особистість і процес соціалізації. Відмінності соціалізації дітей та дорослих. Десоціалізація, ресоціалізація. Спрямована та неспрямована соціалізація. Форми та соціально-психологічні механізми соціалізації.

Питання для самоконтролю

1. Місце особистості в суспільстві та соціологічні підходи до її вивчення.
2. Соціалізація особистості.
3. Типологія особистості.
4. Соціальний статус і соціальна роль особистості.

Література [3; 4; 6; 9; 35; 37; 41; 43; 44; 48–50]

Тема 6. Соціологія культури

Питання, на які треба звернути особливу увагу:

Поняття культури в соціології. Види культури. Культура як якість суспільного життя.

Форми культури та їх взаємодія. Народна культура. Елітарна культура. Масова культура. Домінуюча культура, субкультура та контркультура. Конформізм.

До соціальних функцій культури належать: пізнавально-освітня, регулятивно-аксеологічна, функція передачі соціальної спадщини, соборно-інтегративна функція як особлива функція культури.

Структурні елементи культури: мова, традиції, норми, цінності, обряди, знання, переконання.

Акультураційні стратегії у сучасному світі. Полікультурність сучасного світу. Теорія мультикультуралізму. Стан освіти та науки як якісний показник рівня розвитку культури та суспільства.

Питання для самоконтролю

1. Соціальна сутність культури.
2. Структурні елементи та форми вияву культури в житті людини й суспільства.
3. Проблеми культурного відродження в Україні.

Література [3; 6; 9; 15; 25; 26; 28–30; 35; 37; 40; 50]

Тема 7. Соціальні зміни, процеси та взаємодія

Спочатку потрібна загальна характеристика базисних компонентів соціального життя: соціальні процеси, взаємодії, відносини та зміни.

План подальшої роботи над темою:

Поняття та сутність соціальних змін.

Види соціальних змін (відкриття, винахід, інновація, дифузія). Зміст поняття “соціальних процесів”.

Класифікація соціальних процесів (кооперація, конкуренція, пристосування, конфлікт, асиміляція, амальгамація).

Сучасні етнічні процеси: інтеграція, консолідація, асиміляція, сегрегація.

Націоналізм як соціальне явище.

Особливості виявів сепаратизму та тероризму, етнічно-релігійний екстремізм.

Природа соціальних рухів.

Типи соціальних рухів (експресивні, утопічні, реформістські, революційні).

Життєвий цикл соціальних рухів. Соціальний контроль. Санкції. Основні форми соціальної взаємодії. Кооперація. Конкуренція. Соціальний конфлікт. Підходи до розуміння конфлікту.

Питання для самоконтролю

1. Суть та зміст соціальних процесів та соціальних явищ.
2. Сучасний стан соціально-економічних процесів в Україні.
3. Рівні відображення соціальної реальності у масовій свідомості.
4. Особливості соціально-політичного розвитку України на сучасному етапі.

Література [2; 3; 9; 10; 15; 30; 35; 41; 43; 49; 50]

Тема 8. Економічна соціологія, соціологія управління та праці

Вивчить особливості розвитку економічної сфери суспільства.

Об'єкт та предмет економічної соціології. Сутність понять: «економічні свідомість, інтерес, поведінка»; «власність». Соціальні функції економіки. Поняття предмета соціології управління та праці. Основні категоріальні характеристики праці: «характер праці», її «зміст», «умови», «види», «організація».

Знайдіть визначення суб'єктивних оцінок сфери праці: «мотивація», «ставлення до праці»; «задоволеність умовами праці», її «стимулювання»; «трудова адаптація»; «соціально-психологічний клімат у колективі».

Принципи управління соціальними процесами. Особистість сучасного керівника та методи підвищення ефективності його праці та взаємодії з трудовим колективом. Соціальні технології та їх роль у розвитку трудового колективу. Застосування управлінських методів і засобів праці.

Питання для самоконтролю

1. Суб'єктивні оцінки сфери праці: «мотивація», «ставлення до праці»; «задоволеність умовами праці», її «стимулювання»; «трудова адаптація»; «соціально-психологічний клімат у колективі».
2. Принципи управління соціальними процесами.
3. Особистість сучасного керівника та методи підвищення ефективності його праці та взаємодії з трудовим колективом.
4. Соціальні технології та їх роль у розвитку трудового колективу.
5. Застосування управлінських методів і засобів праці.

Література [1–7; 9–15; 39; 42]

Тема 9. Соціологія політики

Майте на увазі, що ми живемо у світі, що все більш політизується. Це не просто означає, що політична участь та політична мобілізація стають всесвітнім феноменом. Це означає, насамперед, що влада влади зростає швидкими темпами, порівняно з темпами зростання технології відносно як маніпулятивних і примусових можливостей державної влади, так і відсутності ситуації як такої. Чим більші роль політики, тим менша роль «об'єктивних чинників». Усі наші об'єктивні змушування більшою мірою підлеглі й обумовлені політичною невизначеністю. Тим більше в цих умовах зростає значущість політичних наук, здатних передбачити цю невизначеність.

Як спеціалізована галузь науки політична соціологія затвердилася на Заході у 30–50-ті роки ХХ ст. Проте елементи соціологічного підходу до явищ і процесів політичного життя виявляються вже у науковій думці Стародавнього Сходу, античної Греції і Рима, особливо у працях Платона і Арістотеля, потім у мислителів пізніших епох – Н. Макіавеллі, Же. Бодена, Т. Гоббса, Ш. Л. Монтеськ'є, А. Токвіля та ін. На думку багатьох західних учених (Р. Бендікс, С. Ліпсет та ін.), засновниками політичної соціології як науки були К. Маркс і М. Вебер. В її формуванні значну роль відіграли В. Парето, Г. Моска, П. Сорокін, Р. Міхельс, Т. Парсонс, Т. Лассуелл, З. Ліпсет, М. Дюверже, а в напрямі марксиста наукової думки – Р. Плеханов, В. Ленін, А. Грамши, К. Каутський та ін.

Сучасна політична соціологія використовує у дослідженнях різні методологічні підходи, власний понятійний апарат. Межі досліджень, що проводяться політичною соціологією як спеціалізованим напрямом науки, не завжди чітко позначені.

Політика як особливий вид соціального регулювання. Предмет соціології політики. Політична система суспільства; її структура, функції, принципи стратифікації. Легітимність політичної влади у суспільстві та її ознаки.

Громадянське суспільство: сутність ідеї та перспективи його формування в Україні. Електоральні теорії в соціології політики: теорія «раціонального вибору», «політичного поля», соціологічна та соціально-психологічна концепції.

Громадська думка як оцінюючий фактор соціально-політичного рівня розвитку суспільства. Функції та канали висловлювання громадської думки. Вплив засобів масової комунікації на формування громадської думки, політичну свідомість та культуру.

Питання для самоконтролю

1. Громадянське суспільство: сутність ідеї та перспективи його формування в Україні.
2. Електоральні теорії в соціології політики: теорія «раціонального вибору», «політичного поля», соціологічна та соціально-психологічна концепції.
3. Громадська думка як оцінюючий фактор соціально-політичного рівня розвитку суспільства.
4. Функції та канали висловлювання громадської думки.
5. Вплив засобів масової комунікації на формування громадської думки, політичну свідомість та культуру.

Література [1–4; 6; 9–15; 25; 29; 38]

Тема 10. Девіація та соціальний контроль

Що являє собою девіація?

Девіація і соціальні очікування. Невизначеність. Проблема згоди. Виявлення девіації. Причини девіації. Біологічне пояснення. Психологічне пояснення. Соціологічне пояснення.

Соціологічні теорії девіації.

Теорія аномії Е. Дюркгейма.

Теорія аномії Мертона.

Методи та вимірювання. Культурологічні пояснення.

Теорія стигматизації (наклеювання ярликів або таврування). Конфліктологічний підхід. Типи девіацій. Девіація як процес розвитку. Створення норм. Сутність норм. Норми – правила і норми – очікування. Вчинення девіантних вчинків. Визнання вчинку девіантним. Визнання людини девіантом. Стигматизація. Колективні форми девіації. Соціальний контроль. Неформальний контроль. Формальний контроль.

Питання для самоконтролю

1. Функції та дисфункції соціальних інститутів у сучасному українському суспільстві.
2. Маргінальні групи у соціальній структурі українського суспільства.
3. Девіантна поведінка молоді: причини, особливості.
4. Соціальний контроль: поняття, види, функції.
5. Соціальні норми та їх роль у життєдіяльності суспільства.

Література [3; 4; 6; 9; 10; 13–16; 25–31; 35; 37]

ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Вибираючи тему реферату, студент на власний розсуд опрацьовує *одну* або *три* теми із запропонованих у переліку. Одна тема вибирається у разі великого обсягу знайденого матеріалу, три теми – у разі невеликих обсягів матеріалів на кожен окрему тему. Варто тему вибирати так, щоб вона викликала інтерес або була пов'язана з практичною діяльністю студента, а також сприяла максимальному застосуванню знань та набуттю практичного досвіду.

При підготовці реферату студент повинен ознайомитися з навчальними посібниками, переліченими в списку літератури, а також самостійно зайнятися пошуком літератури з відповідного питання. Необхідно знайти глави чи розділи, які містять матеріал щодо конкретного питання та ретельно вивчити (прочитати, зрозуміти, законспектувати) його.

У рефераті потрібно концентровано викласти основний зміст відповідей на поставлені питання. По кожному питанню необхідно зробити стислий висновок. Відповіді на питання повинні бути досить повними, самостійними, відображати рівень загальної культури та спеціальних знань студентів.

Обсяг реферату – 15–20 сторінок друкованого тексту. На початку роботи потрібно вказати тему реферату, викласти зміст, який відбиватиме структуру роботи (чіткий порядок побудови тексту, зв'язок між окремими частинами). Структура реферату має бути такою: титульний лист (назва навчального закладу, інститут; кафедра, дисципліна, з якої виконується реферат; тема; прізвище, ім'я та по батькові студента, який виконав реферат; прізвище, ім'я та по батькові викладача, який має перевірити реферат; місто та рік виконання роботи); план роботи; вступ (де викладена актуальність та основні положення вибраної теми, об'єкт та предмет аналізу); основна частина (основний зміст розглянутих питань); висновки; список використаної літератури (потрібно вказати навчальні посібники та додаткову літературу, що використані при написанні).

Особливу увагу слід приділити *оформленню* реферату. Він повинен бути виконаний охайно, ретельно. Кожне питання має підпитання та закінчується коротеньким висновком. Кожен розділ роботи починається з нової сторінки. Усі сторінки мають бути пронумеровані (крім першої – титульної) відповідно до плану роботи.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Соціологія як наука: її об'єкт, предмет та рівні.
2. Специфіка соціологічного знання.
3. Макро- та мікросоціологія.
4. Об'єктивістські та суб'єктивістські підходи до аналізу соціальної реальності: порівняльна характеристика.

5. Основні етапи становлення і розвитку соціології як науки.
6. Сучасна західна соціологія: багатоманітність концепцій соціологічних учень.
7. Роль соціології у соціальному реформуванні українського суспільства.
8. Суспільство як соціальна система.
9. Проблема типізації сучасних суспільств.
10. Соціальна взаємодія як основа соціального життя.
11. Соціальні зміни: сутність, види, чинники.
12. Культура як специфічна форма соціального життя суспільства.
13. Місце і роль культури у соціальному житті.
14. Форми, види та рівні культури.
15. Культура та цивілізація.
16. Проблеми соціалізації особистості у сучасному суспільстві.
17. Динаміка змін соціальних цінностей у сучасному українському суспільстві.
18. Соціально-структурні засади індивідуальної поведінки.
19. Місце та роль соціальних інститутів у житті суспільства.
20. Основні стратифікаційні моделі сучасного суспільства.
21. Класичні та сучасні концепції походження нерівності.
22. Соціальна нерівність, її природа і прояви у суспільствах різного типу.
23. П. Сорокін про «канали соціальної циркуляції».
24. Соціальні інститути в системі соціальних зв'язків.
25. Функції та дисфункції соціальних інститутів у сучасному українському суспільстві.
26. Маргінальні групи у соціальній структурі українського суспільства.
27. Девіантна поведінка молоді: причини, особливості.
28. Соціальний контроль: поняття, види, функції.
29. Соціальні норми та їх роль у життєдіяльності суспільства.
30. Соціальні конфлікти: сутність, теорії та шляхи розв'язання.

ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Контроль успішності студента включає такі види: поточний, модульний за окремий змістовий модуль, підсумковий модульний за всю навчальну дисципліну, семестровий (академічний):

- **поточний контроль** проводиться з метою перевірки засвоєння студентами основних положень лекційного матеріалу і матеріалу, опрацьованого ними під час самостійної роботи; передбачає оцінювання успішності студентів під час аудиторних (семінарських, індивідуальних) занять та виконання ними окремих індивідуальних, контрольних завдань (написання рефератів, тематичних або інформаційно-наукових повідомлень тощо). При поточному контролі оцінюється: рівень оволодіння навчальним матеріалом, набутих знань, навичок і вмінь, активність і сумлінність роботи студентів на семінарських заняттях, результати виконання ними індивідуальних завдань, якість і повнота підготовлених студентами рефератів або тематичних повідомлень.

Основними видами (засобами) поточного контролю є:

- опитування студентів з основних питань семінарського заняття;
- оцінювання підготовлених студентами на семінарське заняття рефератів, тематичних повідомлень тощо;
- перевірка у позанавчальний час або під час спланованих індивідуальних занять відпрацьованих студентом матеріалів за пропущені ним аудиторні заняття (лекцію чи семінарське заняття);
- перевірка відпрацьованих навчальних матеріалів студентами, які займаються за індивідуальним планом навчання;

- **модульний контроль за окремий змістовий модуль** – оцінювання в балах рівня опрацьовання студентом теоретичного і практичного матеріалу в межах окремого змістового модуля навчальної дисципліни, успішності виконання ним фонду тестових завдань.

При модульному контролі оцінюється в балах рівень теоретичної (знань) та практичної (навичок і вмінь) підготовки студента за всі змістові модулі, що складають окремих заліковий модуль.

Форма проведення модульного контролю – письмова (під час останнього семінарського заняття в межах конкретного залікового модуля).

- **підсумковий модульний контроль** – це накопичена студентом за всі залікові модулі та науково-дослідницьку роботу сума балів за бально-рейтинговою шкалою, яка на підставі таблиці «Розподіл балів за рейтинговою системою оцінювання» переводиться в оцінку за національною шкалою.

Отримана студентом оцінка за національною шкалою може перескладатися з метою її підвищення за бажанням самого студента у період проведення тижня семестрового (академічного) контролю.

семестровий (академічний) контроль передбачає проведення екзамену за дисципліну, під час якого студенту виставляється остаточна оцінка за навчальну дисципліну, яка визначається як середньозважена за результатами підсумкового модульного контролю та результату перескладання оцінки за навчальну дисципліну. Екзамен проводиться за класичною формою – усно, за переліком питань до підсумкового контролю.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПИТАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Використання питань для самоконтролю необхідне під час підготовки до семінарських занять. Студенти повинні дотримуватися наступного алгоритму:

1. Ознайомитися зі змістом плану семінару та переглянути конспект прослуханої лекції за даною темою.

2. Ознайомитися з рекомендованою літературою та прочитати відповідний розділ підручника або навчального посібника, опрацювати додаткову рекомендовану літературу.

3. Усвідомити зміст різних понять, спеціальних термінів, положень, що, своєю чергою, забезпечує термінологічну обізнаність студентів та вироблення навичок логічного мислення. Робота з науковою літературою вимагає свідомого засвоєння прочитаного, а не механічного заучування.

4. Здійснити критичний аналіз викладеного матеріалу в опрацьованих джерелах з даної проблеми.

5. Скласти конспект опрацьованого матеріалу, де зазначити власну точку зору з даної проблеми.

6. Здійснити самоконтроль через відповідні питання з даної теми.

7. Скласти план відповіді на кожне питання плану заняття.

Під час виступу на семінарському занятті:

1. Уникати механічного переказу матеріалу лекції або рекомендованої літератури.

2. Відповідаючи на запитання, студент повинен розглядати певне положення в розвитку, здійснити порівняння різних підходів, концепцій в опрацьованій літературі.

3. Показати практичну цінність даних положень.

4. Інші студенти повинні брати активну участь в обговоренні проблем, що розглядаються. Це передбачає вміння уважно слухати виступ того, хто відповідає, здійснювати аналіз змістовного та формального аспектів цих виступів та давати їм оцінку. Це дає можливість студенту свідомо оцінювати виступи, у разі неповного або неточного виступу доповнювати їх, за наявності іншої позиції вступати у полеміку, використовуючи аргументовані докази.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Соціологія як наука, її об'єкт і предмет. Дискусії щодо предмета соціології.
2. Специфіка соціологічного знання. Основні категорії та закони соціології.
3. Понятійно-категоріальний склад соціології: структура та особливості.
4. Структура соціологічних знань, характеристика основних елементів.
5. Соціологія як система теоретичних та емпіричних знань.
6. Рівні дослідження: мікро- та макросоціологія.
7. Загальна соціологічна теорія у структурі соціологічного знання.
8. Основні функції соціології у суспільстві, їх взаємозв'язок.
9. Місце соціології в системі суспільствознавства, її зв'язок з іншими науками про суспільство.
10. Основні парадигмальні системи сучасної соціологічної теорії.
11. Структурно-функціональні соціологічні парадигми.
12. Інтерпретаційні соціологічні парадигми.
13. Конфліктологічні соціологічні парадигми.
14. Генезис соціального знання про людину та суспільство.
15. Основні етапи становлення та розвитку соціології як науки.
16. Соціологічна концепція О. Конта: соціальна статика та соціальна динаміка.
17. Еволюціонізм Г. Спенсера.
18. Загальна характеристика соціологічного натуралізму.
19. Економічний детермінізм як основа соціологічної концепції К. Маркса.
20. Сутність концепції соціологізму Е. Дюркгейма.
21. Концепція «розуміючої соціології» М. Вебера.
22. Основні принципи структурно-функціонального аналізу в соціології.
23. Функціоналізм Р. Мертона.
24. Символічний інтеракціонізм Дж. Міда.

25. Сутність теорії обміну (Дж. Хоманс, П. Блау).
26. “Формальна соціологія” Г. Зіммеля.
27. Концепція циркуляції еліт В. Паретто.
28. Феноменологія та етнометодологія (А. Шюц, Г. Гарфінкель).
29. Емпірична соціологія ХХ ст. (Ф. Тейлор, А. Файоль, Дж. Морено, Е. Мейо).
30. Розвиток соціології в Україні.
31. Сутність поняття культури, її внутрішня структура.
32. Структурні компоненти культури.
33. Знаково-символічний аспект культури.
34. Матеріальна та духовна культура.
35. Культура та цивілізація.
36. Форми, види та рівні культури.
37. Сутність понять «субкультура» та «контркультура».
38. Соціальні цінності та норми, їх роль у суспільному житті.
39. Поняття традиції. Ритуал у традиційній і сучасній культурі.
40. Ціннісно-нормативні підсистеми: звичай, мораль і право.
41. Різновиди суспільної свідомості. Специфіка міфологічного обґрунтування соціальної поведінки.
42. Особливості та соціально-історична роль релігії.
43. Ідеологія. Основні теорії ідеології.
44. Соціологічне розуміння особистості. Версії трактування особистості.
45. Структура особистості. Суб’єктивне, відбите (дзеркальне) і рольове «Я».
46. Типологія особистостей. Рольові концепції особистості.
47. Сутність соціалізації особистості.
48. Первинна і вторинна соціалізація. Соціалізація протягом життєвого циклу.
49. Зміст основних етапів соціалізації особистості.
50. Агенти та інститути соціалізації.

51. Поняття соціального інституту.
52. Соціальні потреби та соціальні інститути.
53. Типи соціальних інститутів та їх значення у житті суспільства.
54. Функції та дисфункції соціальних інститутів.
55. Сутність поняття «соціальна організація», її основні ознаки.
56. Типи соціальних організацій та їх роль у суспільстві.
57. Основні елементи соціальної організації.
58. Теорія бюрократії М. Вебера.
59. Поняття соціальної групи, види соціальних груп.
60. Співвідношення понять «соціальний статус» та «соціальна роль».
61. Поняття та види рольових конфліктів.
62. Поняття соціальної спільності.
63. Класифікації соціальних спільнот. Поняття клас, касти і стани.
64. Концепції класа: К. Маркс, М. Вебер, структурно-функціональний аналіз
65. Національні (етнічні) спільноти: племена, народності та нації.
66. Сутність соціальної стратифікації, її основні виміри.
67. Теорії соціальної нерівності та стратифікації.
68. Моделі соціальної стратифікації. Відкриті та закриті системи стратифікації.
69. Системи соціальної стратифікації. Рабство. Касти. Клани. Класи.
70. Расова, етнічна та гендерна стратифікація.
71. Сутність поняття «соціальна мобільність», її види.
72. Поняття девіантної поведінки, її види.
73. Поняття «соціальний контроль», його функції.
74. Види соціального контролю. Формальний та неформальний контроль.
75. Поняття соціальних санкцій, види санкцій.
76. Соціальний конфлікт, його сутність.
77. Основні соціологічні теорії конфлікту.

78. Класифікація соціальних конфліктів.
79. Структура конфлікту, взаємозв'язок між її елементами.
80. Поняття соціальних змін, їх види.
81. Джерела та рушійні сили соціальних змін.
82. Класифікація соціальних процесів (кооперація, конкуренція, пристосування, конфлікт, асиміляція, амальгамація).
83. Форми реалізації соціальних змін (еволюція, революція, циклічні зміни).
84. Поняття глобалізації. Глобальні проблеми сучасного людства.
85. Ознаки глобалізації в економічній, політичній, культурній та інших сферах.
86. Соціологічні дослідження як вид професійної діяльності. Визначення дослідницької стратегії.
87. Класифікація видів дослідницьких стратегій.
88. Основні етапи проведення соціологічного дослідження.
89. Основні функції програми в соціологічному дослідженні.
90. Методи збору і первинної обробки соціологічної інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б. Социологический словарь: пер. с англ. – М.: Экономика, 2004. – 620 с.
2. Арон Р. Этапы розвитку соціологічної думки. – К., 2004. – 687 с.
3. Барвінський А. О. Соціологія: курс лекцій для студ. ВНЗ: навч. посіб. – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – 328 с.
4. Білоус В. С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2002. – 140 с.
5. Бергер П. Приглашение в социологию: Гуманистическая перспектива. – М., 2006.
6. Болотіна Є. В., Мішура В. Б. Соціологія: навч. посіб. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. – 128 с.
7. Витаньи И. Общество, культура, социология. – М., 2004.
8. Волков Ю. Г. Социология: Лекции и задачи. – М.: Гардарики, 2003. – 316 с.
9. Гидденс Э. Социология: пер. с англ. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 632 с.
10. Григорьев С. И., Растов Ю. Е. Начала современной социологии. — М., 2000.
11. Джери Дэвид, Джери Джулия. Большой толковый социологический словарь (Collins). Т. 1 (А–О). – 544 с. Т. 2 (П–Я). – 528 с.: пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 2013.
12. Добренков В. И., Кравченко А. И. Социология: в 3 т. – Т. 1. Методология и история. – М., 2000.
13. Добренков В. И., Кравченко А. И. Социология: в 3 т. — Т. 2: Социальная структура и стратификация. – М., 2000.
14. Добренков В. И., Кравченко А. И. Социология: в 3 т. – Т. 3: Социальные институты и процессы. – М., 2000.
15. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античності до початку ст.). – К., 2013.
16. Западная социология / И. А. Громов, А. Ю. Мацкевич, В. А. Семенов. – СПб., 2010.
17. Ильин В. В. Теоретическое и эмпирическое в социологии: смена парадигмы // Социол. исследования. – 2006. – № 10.
18. История социологии в Западной Европе и США. – М., 2006.
19. Капитонов Э. А. Социология XX века: история и технологии. — Ростов н/Д, 2010.
20. Козловець Є. А. Соціологія: Словник термінів і понять. – К.: Кондор, 2006. – 372 с.
21. Кондауров В. И. Социология: Общий курс. – М.:ИНФРА-М, 2008. – 332 с.

22. Лапин Н. И. Общая социология: Хрестоматия. – М.: Высш. шк., 2006. – 783 с.
23. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навч. посіб. – К., 2003.
24. Лукашевич Н. П., Туленков Н. В. Социология: учеб. пособие. – К., 2002.
25. Масионис Дж. Социология: пер. з англ. – СПб.: Питер, 2004. – 752 с.
26. Общая социология: учеб. пособие / под ред. А. Г. Зфендиева. – М., 2000.
27. Попова І. М. Соціологія. Пропедевтичний курс: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К., 1996.
28. Радаев В. В., Шкаратан О. И. Социальная стратификация. – М., 2006.
29. Ритцер Дж. Современные социологические теории: пер. с англ. – СПб.: Питер, 2002. – 688 с.
30. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс історії теоретичної соціології. – К., 2005.
31. Сірий Є. В. Соціологія: навч. посіб. – К.:Атіка, 2007. – 480 с.
32. Система социологического знания: учеб. пособие / сост. Г. В. Щёкин. – К., 2008.
33. Смелзер Н. Социология. – М., 2004.
35. Соціологічна енциклопедія [Текст] / укладач В. Г. Городяненко. – К.: Академвидав, 2008. – 456 с. – (Енциклопедія ерудита).
36. Соціологія: навч. посіб. / за ред. С. Макєєва. – К.: Знання, 2005. – 455 с.
37. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії / За ред. В. Пічі. – К.: Каравела; Л.: Новий світ-2000, 2002. – 480 с.
38. Социология: основы общей теории / под ред. Г. В. Осипова, Л. Н. Москвичева. – М., 2006.
39. Соціологія: підруч. для студ. ВНЗ / за ред. В. Городяненка. – К.: Академія, 2002.
40. Социология: Энциклопедия. – Минск: Кн. Дом, 2003. – 1312 с.
41. Сурмин Ю. П., Бидзюра И. П. Социология: методология и концептуалистика современных исследований. – Киев, 2013.
42. Черниш Н. Й. Соціологія: підруч. за рейтингово-модульною системою навчання. – 5-те вид., перероб. і допов. – К.: Знання, 2009. – 468 с.
43. Штомпка П. Социология социальных изменений: пер. с англ. – М., 2006.

Додаткова

44. Бауман З. Мыслить социологически. – М., 2010.
45. Бек У. Что такое глобализация? – М., 2001.
46. Злобіна О., Тихонович В. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. – К., 2001.

47. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика. Общество и культура. — М., 2000.
48. Козер Л. Функции социального конфликта. — М., 2000.
49. Лебон Г. Психология толп // Психология толп. — М., 2000.
50. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура (фрагменты). — К., 2002.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни.....	5
Зміст самостійної роботи з дисципліни.....	5
Вказівки до написання реферату.....	19
Теми рефератів.....	19
Засоби контролю самостійної роботи студентів.....	20
Вказівки до використання питань для самоконтролю.....	23
Питання для самоконтролю.....	25
Список літератури.....	29